

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Vezetője: Prof. Dr. Jakab Éva egyetemi tanár, MTA doktora

Tóth András

A kellően súlyos jogsértés kritériuma az Európai Unió kártérítési jogában

TÉZISFÜZET

Témavezető: Prof. Dr. Osztovits András

Kozármisleny 2025.

Tartalom

I. A kitűzött kutatás felvázolása	4
1. A kutatási téma megválasztása és annak jelentősége	4
2. A kutatás célja.....	6
II. Az elvégzett kutatás, kutatási módszerek	8
1. Az állami kárfelelősség elméleti alapjai	8
2. A jogtörténeti fejlődés bemutatása	9
3. A Bíróság ítélkezési gyakorlatának elemzése.....	10
a) A kellően súlyos jogsértés kritériuma az Unió (Közösség, Közösségek) szerződésen kívüli kárfelelősségi rendszerében	10
b) A kellően súlyos jogsértés kritériuma a tagállamok uniós jogon alapuló kárfelelősségi rendszerében	11
c) A két felelősségi rendszer összehasonlítása.....	12
4. A tagállami jogrendszerek vizsgálata	12
III. Az új tudományos eredmények tézisszerű összefoglalása.....	14
1. A kellően súlyos jogsértés kritériuma fogalmának meghatározása	14
2. Annak alátámasztása, hogy a magánjogi igényérvényesítés egyik fő korlátja a kellően súlyos jogsértés kritériuma	14
3. Annak igazolása, hogy a kellően súlyos jogsértés kritériuma mára egy idejét múlt állami immunitási szemléletet tükröző meghaladott, több szempontból következtelen jogi koncepció	15
a) A koncepció nem kellően alátámasztott feltevéseken alapul....	15

b) A kárveszély és a bizonyítási teher telepítése nem egyeztethető össze a jogállamiság elvével	16
c) A feltételrendszer alkalmazásának következetlenségei	17
d) A felelősségi küszöb nem követi a jogi környezet változásait .	17
e) Felelősségtani szempontból következetlen a felelősség feltétele	18
4. Javaslatok a kárfelelősségi feltételek módosítására	19
a) A kárfelelősség objektív alapra helyezése	19
b) A jogellenesség nélküli felelősség bevezetésének indokoltsága	21
c) Javaslat a felelősségi feltételek átdolgozásának módjára	22
IV. Publikációs jegyzék	23
1. Az értekezés témájához kapcsolódó publikációk	23
2. Egyéb publikációk	26

I. A kitűzött kutatás felvázolása

1. A kutatási téma megválasztása és annak jelentősége

Az Európai Unió elsődleges joga rögzíti az Unió intézményeinek a szerződésen kívüli kártérítési felelősségét a magánszemélyekkel szemben, és az Európai Unió Bírósága (továbbiakban: Bíróság) ítélkezési gyakorlatában kialakította a tagállamoknak a magánszemélyekkel szembeni kártérítési felelősségének rendszerét az uniós jog megsértéséért. Ennek ellenére az uniós jogon alapuló kárfelelősség tényleges érvényesülése a mai napig komoly akadályokba ütközik. Ezzel párhuzamosan viszont a hatékony jogérvényesítés iránti igény a magánszemélyek részéről folyamatosan növekszik az uniós döntéshozatali mechanizmusok alacsony hatékonysága,¹ és ezzel együtt az Uniót komoly kihívás elé állító válságok miatt.

Az közhatalmat gyakorló uniós és tagállami intézmények uniós jogon alapuló kártérítési felelőssége védőhálóként funkcionál² a jogérvényesítés egyéb eszközei mögött a magánszemélyek számára. Ennek a védőhálónak a szövete azonban jelen állapotában nem túl sűrű és az uniós jogi alapelvek közül az uniós jogon alapuló kárfelelősség a legkevesbé sikeresnek tekinthető. Ez ellentmondásos helyzetet

¹ ORBÁN ENDRE: Article 7 TEU is a Nuclear Bomb – with all its Consequences? *Acta Juridica Hungarica*, 2016. 1. sz. 119-128. p.

² JAMES MARSON: Holes in the Safety Net? State Liability and the Need for Private Law Enforcement. *Liverpool Law Review*, 2004. 2. sz. 121. p.

eredményez, mert a válságok mellett az utóbbi években az alapjogvédelem jelentőségének felértékelődése és a jogállamiság elvének fokozott érvényesítése is azt követelné meg, hogy a közhatalom gyakorlásáért való magánjogi felelősség rendszere is megfelelően működjön. Ez a körülmény indokolttá teszi az uniós jogon alapuló közhatalmi kárfelelősség kutatását.

A kárfelelősségi védőhálón tátongó lyukak közül az egyik legnagyobbak a kellően súlyos jogsértés kritériuma által ütött rés tűnik. Ezt a feltételt nyugodtan nevezhetjük az uniós jogon alapuló kárfelelősség Achilles sarkának is, amely a jogirodalmi kritikák középpontjában áll, és a joggyakorlat számára szinte megoldhatatlan kihívást jelent a megítélése. Erre tekintettel ezen felelősségi feltétel vizsgálata kiemelkedő fontosságú a kárfelelősségi rendszer hatékonysága szempontjából.

Ezen túlmenően a jogirodalom áttekintéséből is az volt megállapítható, hogy bár számszerűleg sok témával foglalkozó mű érinti a kellően súlyos jogsértés kritériumát, annak teljeskörű tudományos vizsgálatára még nem került sor sem a hazai, sem a nemzetközi jogirodalomban.

2. A kutatás célja

A kutatás alapvető célja az volt, hogy feltárja a kellően súlyos jogsértés uniós jogi kritériumának szerepét az uniós jog megsértéséért való magánjogi felelősség rendszerében. Ennek során meghatározza, hogy ez a közhatalmi felelősséget korlátozó feltétel milyen szerepet játszik abban, hogy az uniós jogon alapuló kárfelelősség elve csak korlátozottan képes betölteni a funkcióját.

Ennek kapcsán két alapvető feltevés fogalmazódott meg, amelynek igazolását, vagy cáfolását tűzte ki célul a kutatás:

- a) A magánjogi igényérvényesítés egyik fő korlátja a kellően súlyos jogsértés kritériuma.**
- b) A kellően súlyos jogsértés kritériuma mára egy idejét múlt állami immunitási szemléletet tükröző meghaladott, több szempontból következtelen jogi koncepció.**

Az általános, átfogó célok mellett konkrét célokat is kitűzött a dolgozat. Ezek az alábbiak:

- A kellően súlyos jogsértés, mint felelősségi feltétel fogalmának meghatározása.

- Az annak koncepciójára ható magánjogi és közjogi elvek bemutatása.
- A kellően súlyos jogsértés kritériumának a nemzetközi jog államfelelősségi és a tagállami jogrendszerek közhatalmi kárfelelősségi rendszerével való kölcsönhatásainak bemutatása.
- A kellően súlyos jogsértés kritériumának fejlődéstörténetének felvázolása.
- A kellően súlyos jogsértés körében vizsgálendő körülmények összegzése és azok gyakorlati alkalmazásának elemzése.
- A kritériumrendszernek az uniós jogon alapuló kárfelelősség érvényesülésére való hatásának vizsgálata.
- A kellően súlyos jogsértés alkalmazásának összevetése a tagállami kárfelelősség és az Unió szerződésen kívüli felelősségnek körében.
- A felelősségi küszöb helyének meghatározása a tagállami jogrendszerek tükrében.

Végül célja volt a kutatásnak, hogy ha beigazolódnak a kellően súlyos jogsértés kritériuma kapcsán megfogalmazott alapvető feltevések, akkor észrevételeket, javaslatokat fogalmazzon meg a kárfelelősségi feltételrendszer hatékonyabbá tétele érdekében. Továbbá a jogalkalmazás számára is segítséget nyújtson az uniós jogon alapuló kárfelelősség alkalmazásához.

II. Az elvégzett kutatás, kutatási módszerek

A módszerek meghatározása során a kiindulópont az volt, hogy uniós jogi intézmény áll a kutatás középpontjában. Az uniós jogi jogintézmények autonóm értelmezésének a követelménye pedig azt tette indokolttá, hogy a vizsgálatot a dolgozat az uniós jog szemszögéből végezze el. A kutatásnak a határai pedig Pekka Aalto konvergencia modellje³ alapján kerültek meghatározásra. Mindezek alapján a kutatás három területre fókuszált. Az elméleti alapok feltárására, a Bíróság ítélkezési gyakorlatának az elemzésére és az uniós tagállamok jogának összehasonlítására. Valamennyi kutatásba bevont terület eltérő módszertani megközelítést indokolt.

1. Az állami kárfelelősség elméleti alapjai

A dolgozat nem törekedett a közhatalmi kárfelelősség elméleti alapjainak teljeskörű feldolgozására, azzal csak a kellően súlyos jogsértés kritériumának elemzéséhez szükséges mértékig foglalkozott. Ennek módszere a releváns fogalmak elemzése, a jogirodalom eredményeinek összegzése és a jogintézmények jogtörténeti áttekintése volt.

Ennek során foglalkozott a szuverenitás és immunitás fogalmaival, azoknak az európai integrációhoz való viszonyával.

³ PEKKA AALTO: *Public Liability in EU Law: Brasserie, Bergaderm and Beyond*. Oxford, 2011, Bloomsbury Publishing. 19. p.

Bemutatta az államfelelősség nemzetközi jogi fejlődési irányait és az Európai Unió közhatalmi kárfelelősségi jogának fejlődéstörténetét. Végül felvázolta a témához kapcsolódó magánjogi, felelősségtani jogintézményeket.

Ez alapján megállapítást nyert, hogy a szuverenitás és az immunitás elméleti kategóriáinak fejlődése abba az irányba halad, hogy egyre szélesebb teret enged a közhatalom gyakorlásával magánszemélyek részére okozott károk megtéríthetőségének. Az állami felelőtlenséget alátámasztó dogmatikai alapok enyhülésével mutat párhuzamot az államfelelősségnek a nemzetközi jogi megítélése is, amely napjainkra az állam magánjogi felelősségvállalásának erősítését célozza. Ezzel együtt a közhatalmi felelősség szélesedése kihívás elé állítja a hagyományos magánjogi kárfelelősségi rendszereket. A kárfelelősség klasszikus magánjogi elveinek, különösen az olyan felelősségi feltételek, mint a vétkesség és jogellenesség, alkalmazása nehézségekbe ütközik, amikor az állam kárfelelősségét kell megítélni.

2. A jogtörténeti fejlődés bemutatása

A dolgozat bemutatja az uniós jogon alapuló kárfelelősség kialakulását három szakaszra osztva azt: 1. Az integráció saját intézményeinek felelősségének kidolgozása. 2. A tagállamok kárfelelősségének megalapozását követő intenzív jogfejlesztő szakasz. 3. Stagnálás az uniós

jogi kárfelelősséggel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatban. Ezen túlmenően a dolgozat az EGT jogával is foglalkozik röviden.

3. A Bíróság ítélkezési gyakorlatának elemzése

Az ítélkezési gyakorlatot a dolgozat eltérő módszerekkel vizsgálta az unió intézményi felelősség és a tagállami kárfelelősség kapcsán.

a) A kellően súlyos jogsértés kritériuma az Unió (Közösség, Közösségek) szerződésen kívüli kárfelelősségi rendszerében

Figyelemmel arra, hogy az ítélkezési gyakorlat zárt rendszert alkot azáltal, hogy ilyen ügyekben kizárólag a Bíróság jár el, annak vizsgálatához indokolt volt a Bíróság esetjogának időrendben való rendszerezése, és annak mentén való feldolgozása. Ennek során a dolgozat csak a kellően súlyos jogsértés kritériumát érdemben fejlesztő ítéletekkel foglalkozott.

Ennek eredményeképpen a dolgozatban megállapítást nyert, hogy az Unió szerződésen kívüli felelőssége alacsony hatásfokot mutat. 2024. február 1-ig az előterjesztett kártérítési keresetek mindösszesen 14 %-a volt sikeres. Ebben a kellően súlyos jogsértés kritériuma nem játszik alapvető szerepet, de nem is elhanyagolható a hatása. Fontos megállapítás volt, hogy a Bíróság a saját kárfelelősségét nem ismeri el.

Végül a dolgozat részletesen bemutatta a kellően súlyos jogsértés megítélésének a Bíróság által alkalmazott módszerét.

b) A kellően súlyos jogsértés kritériuma a tagállamok uniós jogon alapuló kárfelelősségi rendszerében

A tagállami kárfelelősség uniós jogi rendszerének vizsgálata más megközelítést igényelt, mert a tagállami kárfelelősség jogintézménye nyílt rendszert alkot. Ez azt jelenti, hogy megszámlálhatatlan nemzeti bíróság rendelkezik hatáskörrel az ilyen keresetekre és 27 tagállam magánjogi, eljárásjogi szabályrendszere alakítja a felelősségi feltételeket. Továbbá a Bíróság rendelkezésre álló ítélkezési gyakorlata is lényegesen kisebb mennyiségű. Ezekre tekintettel az ítéletek részletes elemzése, és az ítélkezési gyakorlat rendszerbe állításához a tagállami jogsértés jellegének alapul vétele mutatkozott indokoltnak.

Erre figyelemmel a dolgozat kötött vizsgálati rendben egymástól elválasztva vizsgálta a jogalkotással, a közigazgatási intézkedésekkel és bírósági határozatokkal okozott károk megtérítésének ítélkezési gyakorlatát.

Ennek eredményeképpen az volt megállapítható, hogy három jól elkülöníthető felelősségi kategória létezik: 1. kvázi objektív felelősség, 2. kvázi vétkességi alapú felelősség, 3. felelősség a tagállami bíróságok által okozott károkért. Ezek megítélése sok ellentmondást hordoz magában, különös tekintettel a bírósági károkozásra.

c) A két felelősségi rendszer összehasonlítása

A dolgozat összehasonlítja a vizsgálat eredményeit a kellően súlyos jogsértés kritériumának, mint felelősségi feltételnek az alkalmazás szempontjából. Ennek eredményeképpen megállapítja, hogy az Unió intézményei szűkebb körben felelnek a magánszemélyeknek okozott károkért, mint a tagállamok.

4. A tagállami jogrendszerek vizsgálata

A dolgozat az összehasonlítás módszerével vizsgálja az uniós tagállamok közhatalmi felelősségi rendszereit akként, hogy a tagállami szabályozások főbb anyagi jogi hátterére és annak elvi alapjaira koncentrál, nem a közhatalmi kárfelelősség tényleges működésére, érvényesülésére. Részletesebben vizsgálja a hazai jogrendszert, valamint Franciaország, Németország, Olaszország és Spanyolország állami kárfelelősségi rendszereit, míg a többi tagállamot csak összefoglaló jelleggel.

A vizsgálat célja az uniós szabályozás alapjául szolgáló közös általános elvek feltárása volt. Ennek kapcsán a vizsgálat megállapította, hogy a közhatalmi kárfelelősség korlátozása a tagállamokban általánosan elfogadott különböző elvek mentén. Azonban az Unió közhatalmi kárfelelősségi rendszere a tagállamokkal való összevetésben is rendkívül korlátozó. Az Unió intézményi felelősségének szabályai a legszigorúbb

tagállami korlátozásokkal esnek egy tekintet alá, míg a tagállamok felelőssége is nagyon korlátozott összevetve azt az egyes nemzeti szabályozásokkal.

III. Az új tudományos eredmények tézisszerű összefoglalása

1. A kellően súlyos jogsértés kritériuma fogalmának meghatározása

A kellően súlyos jogsértés definícióját akként lehet megfogalmazni, hogy *az Európai Unió intézményeinek és az Európai Unió tagállamainak az uniós jogot sértő közhatalmi aktusaival magánszemélyeknek okozott károk megtérítésének olyan feltétele, amely bizonyos jogsértések esetére immunitást biztosít a károkozóknak.*

A Bíróság ítéleteiben megjelenő hivatkozással ellentétben nem tekinthető objektív kategóriának, sokkal inkább egy vegyes objektivizálódás felé mutató vétkességi mércének, amely kiegészül objektív elemekkel. Magánjogi szemszögből nevezhetjük a kellően súlyos jogsértés kritériumát európai felróhatóságnak is.

2. Annak alátámasztása, hogy a magánjogi igényérvényesítés egyik fő korlátja a kellően súlyos jogsértés kritériuma

A dolgozatban elvégzett kutatás mind elméleti, mind gyakorlati szempontból és az összehasonlító jogi elemzés tükrében is arra az eredményre vezetett, hogy a kellően súlyos jogsértés kritériuma a magánszemélyek kártérítési igényének jelentős korlátja. Az egyéb

okokból is alacsony hatásfokkal működő jogintézmény hatásfokát még tovább rontja.

3. Annak igazolása, hogy a kellően súlyos jogsértés kritériuma mára egy idejét múlt állami immunitási szemléletet tükröző meghaladott, több szempontból következtelen jogi koncepció

Ezen feltevés alátámasztására a dolgozat az elvégzett kutatás eredményeként több szempontból kritikákat fogalmaz meg a kellően súlyos jogsértés kritériumának koncepciójával szemben.

a) A koncepció nem kellően alátámasztott feltevéseken alapul

A kellően súlyos jogsértés kritériumának fenntartását a Bíróság arra alapítja, hogy a közhatalmi felelősség korlátozása a tagállamok közös jogi hagyományaiból következik, és arra, hogy a túlzottan szigorú kárfelelősség akadályozná a közhatalom közérdekből való megfelelő gyakorlását. Ezen két feltevés közül a tagállami jogrendszerek vizsgálata az előbbi részben igazolta, de annak mértékét egyáltalán nem. A másik feltevést, a „Damoklész kardja” hatás létezését a jogelmélet is megkérdőjelezi és soha nem támasztotta alá konkrét vizsgálat. Sőt kérdéses, hogy miért csak a közhatalom gyakorlását féltjük a fokozott

kárfelelősségtől, amikor más területeken is számolni kell egyes tevékenység magánjogi következményeivel.⁴

b) A kárveszély és a bizonyítási teher telepítése nem egyeztethető össze a jogállamiság elvével

Ha a kellően súlyos jogsértés kritériumának vizsgálata alapjául szolgáló szempontrendszerből kiemeljük a klasszikusan a vétkesség körében szerepet játszó szándékosságot és gondatlanságot, akkor azt látjuk, hogy a feleken kívül álló objektív, vagy túlnyomórészt objektív alapon, megítélhető körülmények maradnak vissza. Ez azt eredményezi, hogy a felektől független tényezőkből eredő kárveszély viselésére a kárt szenvedett magánszemély lesz köteles. Ez a megoldás nem áll összhangban azzal, hogy az Európai Unió a jogállamiság elvét, mint az Unió alapértékét kezeli. Mivel a kellően súlyos jogsértés kritériuma a károkozó magatartáshoz kapcsolódik, nem a bekövetkezett eredményhez. Így a magánszemélyek oldalán jelentős mértékű károk állhatnak be anélkül, hogy annak megtérítésére jogosulttá válnának, olyan okból, amely tőlük független.

A Bíróság a károsulttól követeli meg a jogsértés kellően súlyos voltának bizonyítását. Nem ismeri a sok tagállamban alkalmazott vétkességi vélelem elvét sem, ha a jogellenességet megállapította a

⁴ FUGLINSZKY ÁDÁM: *Kártérítési jog*. Budapest, 2015, Orac Kiadó Kft. 493. p.

károkozó oldalán. Ezáltal a bizonyítást szintén a jogállamiság elvével ellentétesen a károsult magánszemélyre terheli.

c) A feltételrendszer alkalmazásának következetlenségei

A Bíróság a felelősségi feltételek terén szigorúbb követelményeket támaszt a tagállami közhatalmat gyakorló szervekkel szemben, mint az Unió szervek tekintetében. Ennek legjelentősebb megnyilvánulási formája, hogy csak a tagállami jogsértések esetén létezik objektív alapú felelősség, és a Bíróság vonakodik saját felelősségét elismerni. Ez különösen aggályos abban a tekintetben, hogy a Bíróság elvi szinten a két felelősségi rendszer egységes elbírálását vallja.

d) A felelősségi küszöb nem követi a jogi környezet változásait

A kutatás eredményeiből az állapítható meg, hogy a kellően súlyos jogsértés kritériuma nem felel meg az aktuális jogi környezetnek. A szuverenitás felfogás, és ezzel együtt az az állami immunitás, az erős szuverenitás és abszolút immunitás tanától halad a magánszemélyek egyre teljesebb védelmének elismerése irányába. A nemzetközi jog kodifikációja is ebbe az irányba mutat.

Az integráció elmélyülésének következménye, hogy az uniós joggal kapcsolatba kerülő magánszemélyek részéről fokozottan felmerül az uniós jogból fakadó jogaiknak a védelme iránti igény, valamint az

uniós jogalkotással és jogalkalmazással szemben a jogaiknak a megóvása. Ezzel együtt az alapjogok védelme kapcsán kérdéses, hogy alapjogi sérelem esetén teljesíti-e az Alapjogi Chartában rögzített, a bíróság előtti hatékony jogorvoslatokkal szembeni követelményeket az Unió kárfelelősségi joga. Továbbá az Emberi Jogok Európai Bírósága is megköveteli gyakorlatában, hogy a hatékony jogorvoslat olyan legyen, amely a sikerre vonatkozóan ésszerű kilátásokat kínál.

e) Felelősségtani szempontból következetlen a felelősség feltétele

A kellően súlyos jogsértés feltételrendszerébe olyan klasszikusan vétkesség körében értékelhető szubjektív elemeket, mint a szándékosság és gondatlanság, rendel értékelni. Szervezeti felelősség, és különösen közhatalmi felelősség esetén ezek nehezen értelmezhető kategóriák. Továbbá a Bíróság több alkalommal deklarálta, hogy az uniós jog megsértéséért való kárfelelősség célja nem az elrettentés, hanem a kompenzáció. A kártérítési jog klasszikus fejlődési ívében pedig ahogyan a reparáció került előtérbe, úgy szorultak háttérbe a szubjektív felelősségi feltételek, és a kárfelelősség fennállásának megítélése objektív irányba tolódott.

4. Javaslatok a kárfelelősségi feltételek módosítására

Figyelemmel arra, hogy a kutatás mindkét alapfeltevését igazolta a kellően súlyos jogsértés kritériuma vonatkozásában, az ezekből fakadó ellentmondások kiküszöbölésére a dolgozat javaslatokat is megfogalmaz a Bíróság felé. Ezek az alábbiak:

a) A kárfelelősség objektív alapra helyezése

A Bíróságnak indokolt lenne a tagállami kárfelelősséget és az Unió szerződésen kívüli felelősségét a felelősségi feltételek tekintetében egységesen kezelni akként, hogy a kellően súlyos jogsértés kritériumának alkalmazását mellőzi. Helyette a jogellenesség megállapítása esetén az Unió intézményeinek és a tagállamoknak a jogsértéssel okozati összefüggésben felmerült kár megtérítésének objektív kötelezettségét bevezetni. Ezt a felelősségi küszöböt indokolt lenne egységesen alkalmazni valamennyi uniós jogot sértő közhatalmi tevékenységre.

Az Unió intézményeinek a felelősségét szűk, nem létező mérlegelési jogkör esetén indokolt lenne akként kiigazítani, hogy az hasonlóan a tagállami felelőséghez ténylegesen objektív felelősségként jelenjen meg.

Az objektív felelősség elvét alkalmazható ma széles mérlegelési jogkörben való eljárással és a szükség szerint mérlegeléssel járó

igazságszolgáltatási tevékenységgel okozott károk terén is. Ezen esetekben indokolt lenne, hogy a mérlegelési jogkör túllépése és az alkalmazandó jog nyilvánvaló figyelmen kívül hagyása ne a kellően súlyos jogsértés, mint kvázi felróhatóság körében kerüljön értékelésre, hanem a jogellenesség megítélése során. Ennek értelmében a közhatalmat gyakorló szerv az *ultra vires* aktusokért felel, mert ezzel a közhatalmi felhatalmazását túllépi. A mérlegelési jogkör megléte is jogszabályi felhatalmazáson alapul. Természeténél fogva minden olyan tevékenység, amely jogértelmezést és tények értékelését követeli meg, magában foglalja a helytelen mérlegelés lehetőségét. A jogalkotó, amikor mérlegelési lehetőséget biztosít, akkor ezzel az eshetőséggel számol. A kárkötelmet keletkeztető jogellenesség akkor áll be, ha a közhatalmat gyakorló szerv túlterjeszkedik a mérlegelésre kapott közjogi felhatalmazásán. Ennek a felhatalmazásnak a határait pedig esetről esetre lehet megállapítani.

Szintén mellőzni kellene a tagállami bíróságok kárfelelősségének megítélése kapcsán az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezési kötelezettség elmulasztásának értékelését. A jogellenesség ilyen módon való megítélése esetén az előzetes döntéshozatal kezdeményezésének az elmulasztása a tagállami bíróság kockázata lenne a kárfelelősség szempontjából. Ha ezzel nem él, akkor az a saját terhére esik, amikor eljárása jogellenességét vizsgálják a kártérítés szempontjából.

Az így átalakított, és jelentősen objektív irányba tolt felelősségi feltétel, a fent megfogalmazott aggályokat kiküszöbölné az uniós jogon alapuló közhatalmi kárfelelősség kapcsán.

b) A jogellenesség nélküli felelősség bevezetésének indokoltsága

A jogellenes közhatalmi cselekményekből eredő károk megtérítésének objektív alapra helyezése mellett mindenképpen megfontolandó annak felülvizsgálata, hogy az Európai Unió teret adjon általános jelleggel a jogellenesség nélküli közhatalmi felelősségnek az uniós intézmények esetében. A válságok kezelésének, különösen a hirtelen jött vagy még soha nem látott válságoknak a velejárója, hogy a jogalkotás és az egyéb intézkedések a kialakult helyzethez igazodnak, azt próbálják követni, kordában tartani. Ez oda vezet, hogy nagyban megnövekszik az olyan közhatalmi intézkedéseknek a száma, amelyek politikailag motiváltak, nem megfelelően előkészítettek, vagy az ismeretlen helyzetben a tények nem megfelelő értékelésén alapulnak. Az ilyen közérdek védelmében hozott intézkedéseket a maguk kontextusában értékelve általában nem lehet jogellenesnek kimondani, mégis súlyosan érintenek bizonyos magánszemélyeket, vagy azok jól meghatározható körét. Amennyiben pedig ágazati jogszabályban nem rendelkezik a jogalkotó a kártalanításról, akkor az ezekből folyó terheket a magánszemélyek kénytelenek viselni. Erre tekintettel a francia jogból ismert, közterhek egyenlő viselésének elve (*égalité devant les charges publiques*), és a

német jogban élő különleges áldozathozatal (Sonderopfer) teóriában gyökerező kisajátítás jellegű eljárásokért való kompenzáció olyan kiindulópontok, amelyek alapján az uniós jogban indokolt lenne elismerni a jogellenesség nélküli felelősséget, ahogyan az már többször felmerült.

c) Javaslat a felelősségi feltételek átdolgozásának módjára

A dolgozatban írtakra figyelemmel a felelősségi feltételrendszer változásához nem mutatkozik elengedhetetlennek jogalkotás uniós szinten, az végbe mehet a Bíróság ítélkezési gyakorlatában is. Talán a jogellenesség nélküli felelősség elve az, amellyel ki lehetne egészíteni az elsődleges uniós jognak a szabályait, akár a szerződésen kívüli felelősségről szóló cikket bővítve. Ahogyan korábban, a tagállami felelősség és az Unió szerződésen kívüli felelősségének egységesítésekor bekövetkezett szemléletváltás a felmerülő jogi problémák, jogirodalmi kritikák hatására ment végbe, úgy a kártérítési ügyek jellege és az alapjogvédelem tényerése együttesen alkalmas lehet arra, hogy kiváltsa azt a fordulatot, amely a felelősségi feltételek enyhülését eredményezheti. Ehhez nagyban hozzájárulhat az Unió esetleges csatlakozása az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, a magánszemélyek tudatos igényérvényesítése és a jogirodalom szűnni nem akaró kritikája.

IV. Publikációs jegyzék

1. Az értekezés témájához kapcsolódó publikációk

1. **Az uniós jogba ütköző jogalkotással okozott károk megtérítésére vonatkozó tagállami szabályozással szembeni követelmények az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában.**
In Jakab Éva – Miskolczi-Bodnár Péter (szerk.): *XXIV. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciájának tanulmánykötete*. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2023.
2. **Az uniós jogba ütköző jogalkotással okozott kárért való felelősség joggyakorlatának alakulása a szerencsejáték piac átszervezése miatt indult kártérítési perek tükrében.** *Európai Jog*, 2022. 1. sz. 28-37. p.
3. **Az Európai Unió Bírósága Hochtief-ügyben hozott ítéletének hatása a hazai bírósági kárfelelősségi rendszerre.** *Jogtudományi Közlöny*, 2022. 7-8. sz. 286-298. p.
4. **A Kúria jogegységi határozata az Európai Unió Bíróságának ítéletén alapuló perújítás megengedhetőségéről.** *EU Jog*, 2023. 2. sz. DOI: 10.55413/561.A2300202.EUO

5. **Az uniós jogba ütköző jogalkotásért való kárfelelősség kodifikációjának kérdései.** *Parlamenti Szemle*, 2023. 2. sz. 57-82. p.
6. **Lengyel jogállamiság az Európai Unió Bírósága előtt.** *EU Jog*, 2024. 1. sz. DOI: 10.55413/561.A2400102.EUO
7. **Polgári eljárási kérdések veszélyhelyzet idején – átmeneti vagy végleges modellváltás?** In Miskolczi-Bodnár Péter (szerk.): *Oktatók és hallgatók közös tanulmánykötete*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2021. 211-239. p. (Osztovits Andrással közös publikáció)
8. **A Hochtief ügy.** In Jakab Éva – Miskolczi-Bodnár Péter szerk.: *XXIII. Jogász Doktorandusz Országos Konferencia kötet*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2023.
9. **Az EUB Hochtief-ítéletének hatása a hazai bírósági kárfelelősségi rendszerre.** *Jogtudományi Közlöny* 2022. 7-8. sz. 286-297. p.
10. **A polgári eljárásjog a koronavírus járvány ideje alatt.** In Bándi Gyula – Pogácsás Anett (szerk.): *Jog válság idején*.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi
Doktori Iskolájának Doktorandusz Tanulmányok sorozata 2023.

11. **A jogalkotással okozott károk megtérítésének hazai szabályai az uniós jog tükrében.** In Fejes Zsuzsanna (szerk.) *Szegedi Jogász Doktorandusz Konferenciák XIII.* Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2023. 111-131. p.

12. **Joghatósági dilemmák a kárfogalommal összefüggésben.** *Európai Jog* 2022. 6. sz. 28-39. p. (közös publikáció Kincses Attilával, Juhász Eszterrel, Samodai Andrással)

13. **Az Európai Unió Bíróságának tagállami kárfelelősséggel kapcsolatos gyakorlata a Köbler-ügye követően.** *Európai Jog* 2023. 6. sz. 11-21. p.

14. **Devizahiteles ügyek és a bíróságok uniós jogon alapuló kártérítési felelőssége.** *Jogtudományi Közlöny* 2024. 1. sz. 1-11. p

2. Egyéb publikációk

1. **A vállalatok társadalmi felelősségvállalása, CSR-tevékenység Németországban.** In *Glossa Iuridica* VIII. évfolyam különszám Vírus és Etika. (Knoll-Csete Edittel közös publikáció)
2. **A Covid-19 járvány hatása a jog világára.** In *Medias Res* 2020/2. száma. Jogtudományi Közlöny, 2021/10. (Recenzió)
3. **C-222/15 – a Hőszig ügy - Általános szerződési feltételekben foglalt joghatósági megállapodás érvényessége.** In *EUB 70 tanulmánykötet*. Budapest, 2023, Országos Bírósági Hivatal.